

Salvador i Alatriste, dues mirades sobre dues històries

Antoni M. Thomas

Salvador.

Alatriste, la producció més cara del cinema espanyol, espanyolíssim en aquest cas, ara nou escollida per a presentar-se a la selecció prèvia als sempre desitjats premis Oscars d'Hollywood, és la mostra més llampant d'un esforç fracassat en allò que és essencial en el cinema comercial: la manera de narrar. En canvi, *Salvador*, Puig Antich, designada també per a passar la selecció d'aquests mítics premis, és l'evidència del fet que és possible encertar en la producció de films dirigits al gran públic.

Sorpren que un director com Agustín Díaz-Yáñez, que firmà una obra tan interessant i tan ben resolta com *Nadie hablará de nosotras cuando hayamos muerto* (1996), [però també altres no tant, com *Sin noticias de Dios* (2001)], no se'n surti amb aquesta magna producció que no ha escatimat recursos, alguns dels quals insòlits en el cinema espanyol, per contar-nos les tot just interessants aventures d'un madur i desencantat soldat a l'Espanya decadent del segle XVII.

A la postguerra espanyola dels anys quaranta del passat segle, quan privaven els aires d'Imperi i altres bajanades per l'estil, el règim franquista va redescobrir un mediocre dramaturg, Eduardo Marquina, especialitzat en drames històrics que havien estat molt celebrats en els escenaris de principis de segle. Coincidint amb el cinema històric que aleshores produïa Cifesa (*Locura de amor*, *Alba de América*, etc, etc), es va muntar a Madrid i passejar després per províncies, la seva peça teatral, *En*

Flandes se ha puesto el sol, sobre la qual segur que en algun moment es va inspirar l'acadèmic Pérez-Reverte per compondre la seva reeixida saga novel·lesca del *Capitán Alatriste*. Perquè un i altre, el desaparegut Marquina i el triomfant Reverte, coincideixen no ja en el decorat de fons sinó en expressar-se en un mateix to de plany per la pèrdua de les suposades grandeses hispàniques al llarg d'un passat que és ja ben antic, tot i que l'acadèmic Reverte ho sàpiga fer, d'acord amb el temps, de manera més subtil i amb la desimboltura pròpia dels contes d'aventures.

Així que podia esperar-se que Agustín Díaz-Yáñez, director i també guionista d'*Alatriste* (2006), d'alguna manera corregís aquesta tendència cap a la nostàlgia que acusa l'autor literari i aprofités l'ocasió per compondre una mirada decididament crítica i sense concessions sobre aquell període històric tan idealitzat i magnificat en els llibres de text de l'Espanya franquista. Però no, sembla més bé que, tal vegada a causa dels condicionaments comercials, no s'ha proposat del tot tal cosa o, més exactament dit, no l'ha aconseguida del tot.

És cert que en el film queda suprimida per complet la vessant plorinyosa que hi ha en les novel·les de Reverte, substituïda per una visió decididament crítica dels estaments socials de l'època, és a dir, l'Església-Inquisició, l'aristocràcia intrigant i la Monarquia insensible, corrupta i degenerada. És cert que hi ha també la visió permanent d'un poble pla-

Alatriste.

ner empobrit i humiliat que arrossega la seva misèria pels carrers o per les tavernes. Però sembla com si tals intencions restessin sotmeses a la necessitat d'elaborar una potent reproducció artística i ornamental que pugui provocar l'admiració i que ens transporti a les galeries que el Museu del Prado té dedicades als genis del segle en qüestió, començant per les galeries del gran Velázquez.

Però bé, no és per aquí que patina el film. Ni per la llicència que es permet de fer-nos creure que els anomenats Tercios de Flandes eren uns esforçats, nobles, valents i traïts soldats, ocultant o més bé ignorant, posats a ser precisos amb la Història, el paper brutalment repressor que exerciren en els territoris flamencs de l'època. Ni tampoc perquè ofereix un desenllaç que, volent ser èpic o grandios, de fet és tòpic i conformista, en basar-se en els mites més reaccionaris sobre la bravesa i el menyspreu a la mort que la tradició mana siguin qualitats que des d'antuvi adornen el soldat espanyol. No és per cap d'aquestes i encara altres febleses que patina el film, perquè, en tot cas, les podem contrapesar amb altres tants encerts, com és ara el retrat sense concessions que fa del cínic poder de l'Església catòlica, o la descripció acurada de les intrigues de palau que encapçala un convincent Duque de Olivares, o la força visual dels enfrontaments bèl·lics... El film transcorre i navega sense massa rumb a causa de l'errònia o insuficient, tant és, estructura narrativa, o això sembla.

En efecte, tal vegada Díaz-Yañez, experimentat guionista, va voler fugir del sentit comercial que obliga a una narració convencional basada en els vectors exposició-nus-desenllaç, i cercà substituir-la per subblocs narratius o subtrames que derivessin una i altra vegada de l'acció principal. El resultat és, emperò, que el mètode només serveix per allargar innecessàriament la història, fer-la confusa, enterbolida i encara dispersa en algunes de les seves situacions, fins a impedir que l'espectador entri de ple en allò que originàriament no volia ser més que un film d'aventures, de capa i espasa, que diuen.

Part de la culpa cal atribuir-la a l'afany per resumir d'una sola vegada, en un únic film, el munt de lliuraments literaris que ha anat fent l'autor d'origen, decidit a explotar a fons el corn de l'abundància que ha resultat ser la trista figura, el posat i el caràcter del seu inefable capità Alatriste, personatge sense emocions ni commocions, sense passions, inabastable.

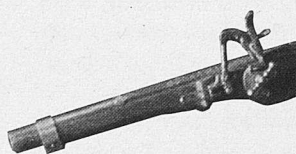
Així i tot la sang, abundosa i fluent en el film, no acaba d'arribar al riu de manera que no es consuma la fallida i podem admirar, bocabadats si volem, una excel·lent fotografia, deguda a Paco Femenia, exprimint les possibilitats de la llum en la composició pictòrica (Velázquez sobretot), o teatralitzant els espais de l'acció nocturna. També, una estètica acurada que sap crear suggestius ambients realistes, tant en les escenes de la vida quotidiana i popular com en les palatines. I a més, una renovada

força i brillantor en les accions bèl·liques i de violència, vistes de manera brutal, sagnant i despietada, segons manen les regles del bon fer. I encara podem aplaudir la versemblança i el ritme coreogràfic dels inevitables duels, gràcies això al mestre d'armes contractat, Bob Anderson, l'autor de les millors escenes de duel a espasa del cinema nord-americà. O encara l'ús del vestuari, que per una vegada res té de guarda-roba i, molt en canvi, d'estètica realista i de documentació històrica.

Ja es veu, per tant, que *l'Alatriste* de Díaz-Yáñez es mou a força de contrapunts. Cal tenir-los en compte, certament, per no tirar a la paperera aquest gran esforç empresarial de 22 milions d'euros, sorgit d'una feble indústria que només en la comèdia de repetició sembla trobar la seva font inspiradora.

I diferent a tot això és *Salvador*, el film sobre el malaurat lluitador antifranquista Salvador Puig Antich, el darrer pres polític assassinat a garrot vil per la dictadura, l'any 1974. Aquí no cal cercar contrapunts o pros a oposar, perquè és obra que tant si es veu com una venjança amb un passat que és encara recent, com si es contempla com una història basada en fets reals que narra la tràgica rebel·lia d'un jove inconformista, una rebel·lia amb desenllaç colpidor, sigui com sigui, s'aguanta de principi a fi i suposa una obra rodona que maneja amb eficàcia els fils del melodrama.

Un productor, Jaume Roures, cap de la poderosa multinacional televisiva Mediapro, entossudit des de fa anys en recuperar la memòria de tant impac tant història real que parla de por, de sofriments, de brutalitat franquista i de joventut rebel. Un director, Manuel Huerga, autor també de la notable *Antàrtida* (1995) i amb àmplia experiència televisiva. Un guionista, Lluís Arcarazo, que sap elaborar una narració complexa basada en el llibre *Compte enrere* de qui n'és autor

l'ara director de TV3, Francesc Escribano, sobre la vida i mort d'aquell jove militant antifranquista, sobre les circumstàncies de la seva detenció per part de la temible brigada Politico-Social franquista i sobre les escandaloses irregularitats que es produïren en la farsa judicial a què va ser sotmès i condemnat a mort. Un famós cantant, Lluís Llach, autor de la suggeridora música original. Un càsting de bons actors i actrius encapçalats pel magnífic Daniel Brühl, a qui poguérem descobrir no fa massa en l'excel·lent producció alemanya *Good bye, Lenin* (2003). Una conjunció, per tant, de capacitats artístiques, tècniques i empresarials sòlides per compondre en clau de realitat-ficció un producte colpidor.

La història que tots ells contenen ens atrapa per la seva coherència expositiva, ens inquieta a mesura

que es desenvolupa, ens commou i ens copeja en el seu dramatisme. És vàlida pels qui hi eren ahir i pels qui hi són d'avui, les generacions nascudes en la democràcia que poden comprovar aquí i passa a passa, la naturalesa inhumana d'aquella dictadura que tot just coneixen pels llibres de text. No hi ha ni ombra de nostàlgia de lluita en aquest recorregut per un passat tan pròxim encara. Hi ha, en canvi, la voluntat de deixar que la força d'uns fets i unes situacions s'expressin amb tota el poder que pot suposar una veritat vessada en imatges tot i que de vegades es filtri amb la ficció o s'adorni amb el recurs sempre rendible dels sentiments, de les emocions, no per construir un mite, una icona de rebel·lia, sinó per dotar de vida humana una personalitat que ens resulta pròxima.

És clar que es paga un preu, el d'evitar caure, més enllà de referències puntuals, en les motivacions polítiques i ideològiques que mogueren al compromís el personatge i els seus companys de lluita boja i desesperada. Però això són altres herbes, seria altre film. ■